

NƏCİB

Məhəmmədcavad Cəzini

Kitabın adı:.....Nəcib
Qələmə alan:.....Məhəmmədcavad Cəzini
Tərcümə edən:.....Vüsal Hüseynzadə
Çap tarixi:.....2022
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....1000

«Издательство Полипресс»
Тверь, Комсомольский проспект, дом 19.
Тел.: (4822) 58-19-78, 500-250,

ISBN 41-36-024519-40

Titrəyən koma

M. Nəsrabadi

Gözlərimə təzə yuxu getmişdi ki, ratsiyanın avtomat kimi çalan zəngindən diksindim. Gözlərimi çətinliklə aç-aça alaqaranlıq səngərdə əlimi uzadıb dəstəyi götürdüm. Mərkəzdəki növbətçi idi.

– Nə olub, Əli? – deyə soruşdum.

– Artilleriya təqımının kabeli qırılıb. Uşaqların birini oyat, gedib təmir etsin.

– Artilleriya?! Özü də gecənin bu vaxtı?! Qoy sabaha qalsın. Gecənin yarısı artilleriya ilə nə işin var?

– Mənim işim yoxdur, üçüncü taqımın komandirinin işi var.

– Axı nə işi var? Yəqin yuxusuzluq başına vurub, kiminləsə danışmaq istəyir.

– Yox, əşi, deyir ki, pusquda duran uşaqlar danışiq eşidirlər. Deyəsən, düşmən kəşfiyyatçıları gəliblər. İşıqlandırıcı fişəng atmalarını istəyir.

Çarə yox idi, getməli idik. Narahat halda dəstəyi yerinə qoyub Məhəmmədi silkələməyə başladım.

– Qalx, Məhəmməd, qalx, yatdığımız yerdə işə düşdük.

İlk dəfə idi artilleriya taqımının rabitə xəttini təmir etməyə gedirdim. Bu taqımın kabelləri çox yöndəmsiz bir yerdən keçirdi; həm mövqedən uzaqlaşdı, həm də ətrafı kimsəsiz idi. Buna görə iraqlılar oranı az hallarda atəşə tuturdular, kabeli də az hallarda qırılırdı. O vaxta qədər cəmi bir-iki dəfə kabel qırılmışdı, təmirə də başqa uşaqlar getmişdilər. Mən yalnız bunu bilirdim ki, kabel istehkamın arxasındakı təpəyə qalxır və dərəyə enib taqıma gedir.

Məhəmməd hazırlaşana qədər qurbağaya oxşayan telefonu və kəlbətini tapdım, yuxum

qaçsın deyə sərin termos suyu ilə əl-üzümü yudum. İstehkamdan keçəndən sonra Məhəmməd kabeli tapdı. Təpənin yamacına qədər getdik, amma qırılmış yerinə çatmadıq. Məhəmməd dedi:

– Görünür, o tərəfə getməli olacağıq.

– Yaxşı, gedərik.

– Onda kabeli buraxıram, təpəni dövrə vurandan sonra taparıq.

– Bu qaranlıqda necə tapacağıq? Bəlkə elə düz təpənin başında qırılıb? Yaxşı olar ki, buradan gedək.

Kabel düz zirvəyə qalxırdı. Bilmirəm hansı dəli oradan çəkmişdi. Məhəmməd dedi: "Qorxuram ki, bu aylı havada başımıza iş açarlar ha".

– Yox, əşi, sən də elə bilirsən ki, indi bir nəfər gecə durbini ilə buranı pusur? Ayın işığı da o qədər deyil ki, bu məsafədən görünək, - dedim.

Təpəyə qalxmağa başladıq. Günəşin yandırdığı quru kollar ayaqlarımızın altında qırılıb çaqqıldayırdı. Təpənin zirvəsinə yaxınlaşanda dönüb arxamıza baxdıq. Uzaqda iraqlıların torpaq istehkamının qaraltısı

görünürdü. Bu məsafədən göründüyünə təəccüb etdim. Məhəmməd yenə soruşdu:

– Sən əminsən ki, təhlükəli deyil?

– Yox, əşi, kimin nə işinə?!

Mərmi fitini eşidəndə isə artıq zirvəyə çatmışdıq. Bir anlığa yerimizdə donub heyrətlə bir-birimizə baxdıq. Düz bizə doğru gəlirdi. Hərəməz bir tərəfə tullanıb bütün bədənimizlə yerə yapışdıq.

Mərmi zirvənin yaxınlığına düşüb qulaqbatıran vahiməli səslə partladı. Məncə, gecənin sükutunda səsi dəfələrlə gur eşidilirdi.

İkinci mərminin qorxusundan bir müddət yerimizdən tərpənmədik, diqqətlə qulaq asdıq, bir xəbər çıxmıyanda ayağa qalxıb yavaşca təpədən endik. Məhəmməd düz başımızın üstündən keçən mərminin uzun fitini eşitməyim deyə dayanmadan və ucadan danışdı, ancaq yamaca çatanda deyilməyə başladı:

– Sən çox de ki, kimin nə işinə; gördün ki, kimin nə işinə idi?!

Hər şeyi təsadüfi göstərməyə çalışdım.

– İnan ki, elə-belə vurdular. Əgər bizi görmüş olsaydılar, əl çəkməzdilər. Üstəlik, məgər sənə nəşə oldu?

Məhəmməd yenə kabeli tapdı, əli ilə tutdu və yola düşdük. Məlum oldu ki, təzəlikcə tərənin arxasından yol çəkiblər, kabeli də yolçəkən maşınlar qırıb. Yolda nə qədər axtardıqsa, kabelin o biri başını tapa bilmədik. O qədər gəzdik, əldən düşdük. Tapanda da məlum oldu ki, maşınlar kabelin çox hissəsini qoparıb aparıblar, buna görə kəsilmiş iki baş arasında 30-40 metrlik məsafə yaranıb.

O qədər yorulmuşdum ki, hərəkət etməyə təqətim qalmamışdı. Məhəmmədə dedim: "Qayıt səngərə, kabel gətir. Mən burda gözləyirəm".

Razılaşıb yola düşdü. Artıq bu dəfə ehtiyatlanıb tərəni dövrə vurmaq lazım idi. Gələndə bilmişdik ki, artilleriya təqımına ən yaxın yol tərənin başından imiş və bununla az kabel işlənmişdi. Kabeli çəkən də, yəqin, buna görə oradan çəkmişdi. Mən bilirdim ki, Məhəmmədin gedib-gəlməyi çox çəkəcək. Yenə oturub gözlərimi çökək, qaranlıq və qorxulu dərəyə dikdim. Çox istəyirdim ki, dərənin içini görüm, amma ətrafdakı iri daşlar kölgə salmışdı, görmək olmurdu. Artilleriya təqımı dərənin sonuna yerləşmişdi. Silahları dərənin küncündən

düzmüş, səngərlərini təpənin döşündə qurmuşdular.

Hələ çox gözləməli olduğumu biləndə düşündüm ki, qalxım, özümə daha yaxşı yer tapım. Bir qədər aralıda bir neçə torpaq koması görünürdü, yan-yana düzülmüşdülər. Birinin üstündə oturub dərəyə baxdığım yerdə birdən bütün bədənimə keçici bir titrətmə düşdü, çox qorxdum, qeyri-iradi olaraq, bütün ətrafıma baxdım. Heç nə yox idi. Qəfildən gələn bu hissdən heç nə anlamadım, ancaq onu bildim ki, nəsə varsa, bərkimiş komaların altındadır. Ayağa qalxdım, yeri-yeri qərara gəldim ki, hava işıqlaşan kimi gəlib orada nə olduğunu öyrənirəm.

Kabelin başını tapıb telefona taxdım. Beləliklə, bir şey olsaydı, dərhal mərkəzə xəbər verə bilərdim. Təklildən çıxmaq üçün zəng vurdum. Əli dedi: "Siz hardasınız? Mən çox nıgaran qaldım".

– Təpənin arxasındayam. Məhəmməd kabel ardınca gəlir. 30-40 metr uzunluğunda kabel hazırla, gələndə gecikməsin, – dedim.

Mərkəzlə danışib ürəkləndim. O halda mərkəzdə təhlükəsiz yerdə oturan, mənim

halımdan xəbəri olmayan Əliyə qibtə etdim. Nəhayət, bir müddətdən sonra Məhəmməd kabellə gəldi; xətti bərpa etdik və komalar barədə bir söz demədən səngərə qayıtdıq.

Səhər hava işıqlaşandan sonra komaların sirrini öyrənməkdən ötrü həmin yerə getdim və gecə boyu mənə o qədər narahat etmiş komaların nə olduğunu anladım. Onlar düşmən ölülərinin məzarları idi. Bir müddət üzərində oturduğum komanın altında bir cəsəd dəfn olunmuşdu, bədəninin bəzi hissələri bayıra çıxmışdı.

Nəcib

Məhəmmədcavad Cəzini

Şəhid Nəcib Çərabəyə ithaf olunur!

Bu gün səhər düzülüşündən sonra otaq sakinlərinə bir nəfər əlavə olundu. Uşaqların heç biri onun gəlişindən məmnun deyildi. "Ya Allah" deyib qapının önündəki adyalı kənara çəkdi və içəri girdi. Çiyində kiçik bir çanta vardı. Salamlaşıb hal-əhval tutandan sonra dedi: "Əgər qardaşlar icazə versələr, mən də bu otaqda qalacam. O biri otaqlarda yer yoxdur..."

Əlirza onu başımızdan eləmək üçün dedi: "Bizim əlavə adyalımız yoxdur". O isə

gülümsəyib cavab verdi: "Eybi yox, belə istiqanlı mühitdə adyala ehtiyac olmaz".

Həsən başımın üstündən keçə-keçə dedi: "Deyəsən, qardaş sıfır kilometrdir!"

Doğrusu, onun gəlişindən mən də çox da razı deyiləm. Həmid deyir ki, bir neçə gündən sonra onunla da səmimi olacaqsınız, amma mənim gözüüm su içmir. Mən hiss edirəm ki, bu yad adamın gəlişi ilə bizim səmimi ortamımız dağılacaq.

Təzə gələn adam çəkmələrinin bağını aç-aça dedi: "Adım Nəcibdir".

Əlirza istehza ilə "Əcib?" – dedi və hamımız gülüşdük.

– Yox, Nəcib; Nəcib Çərabə, – deyə cavab verdi.

– Hər halda, fərqi yoxdur, əcib (qəribə) bir addır.

Nəcibin ləhcəsi var, amma heç kim haralı olduğunu soruşmayıb. Həsən deyir ki, bu tezliyə bizə qarışmasın deyə, onunla az danışaq.

Həmid Nəcibi istirahət etməyə qoymadı. Ona dedi:

– Qardaş, indi ki bizimlə qalırsan, deməliyəm ki, siz 24 saatlığa bu otağın meri vəzifəsinə təyin olunursunuz!

Hamı gülməyə başladı. Nəcib üzündəki mülayim təbəssümlə yerindən qalxıb dedi: "Gözüm üstə! Nə etməliyəm?"

– Onları görürsən? – deyə Həsən barmağıyla otağın girişində düzülmüş boş su bidonlarını göstərdi. – Gərək onların əziyyətini çəkəsən.

Nəcib hazırlaşa-hazırlaşa dedi: "Yaxşı, bəs suyu haradan gətirməliyəm?"

Ürəkdən güldüyünə görə üzünü Nəcibdən gizlədən Əlirza dönüb onun əlindən tutdu, pəncərənin yanına aparıb səhər düzülüşü yerinin yaxınlığındakı böyük çəni göstərdi.

– Zəhmət çəkib bu üç mərtəbəni enirsiniz. O növbəni görürsünüz? Gedib növbənin axırında dayanırsınız, növbə çatanda bidonları doldurur və yenə üç mərtəbəni qalxıb gəlirsiniz.

Bütün uşaqlar bilirdilər ki, bu gün mer Həsəndir, təzə gəlmiş birinin mer olması, ümumiyyətlə, adət deyildi. Yəqin ki, Nəcib də bunu bilirdi, amma nə üçünsə bir söz demədi.

Nəcib boş bidonları götürdü, çəkmələrini geyinmək istəyəndə Həsən dedi: "Mənim zirehli maşınıma minə bilərsən!"

Hacı deyir ki, Dokuhə düşərgəsi indiyə qədər bir yerdə bu qədər adam görməyib. Səhər düzülüşü meydanında yeni batalyonlara yer yoxdur. Bu gün də qaçmaq üçün qarnizondan bayıra çıxmağa məcbur olduq və öncəki günlərdən çox qaçdıq; düşərgənin başına iki dəfə dövrə vurduq, sonra da nə qədər bacarırdıqsa, idman etdik. Qarnım acından bağırırdı. Qaçdığımız yerdə Əlirza qışqırdı: "Əhval-ruhiyyə çox xoşdur!" Kolonların axırlarındakı yorğun uşaqlar da cavab verdilər: "Qarınlar bomboşdur!" Sonra bütün uşaqlar birlikdə təkrar etdilər: "Əhval-ruhiyyə çox xoşdur! Qarınlar bomboşdur!"

Hacı tələsik birinci sıraya çatanda hamı sakit oldu. Uşaqların birdən-birə sakit qalmasından onu gülmək tutdu və hamımız birlikdə gülüşdük.

Yavaş-yavaş uşaqlar etiraza başlayır. Bir neçə mərtəbəli bu bərbad tikililərdə yaşamaqdan yorulublar. Hamı istəyir ki, genişmiqyaslı

hücum tez başlansın. Əlirza, "tormozsuz bəsi yeyib-yata bilməz" deyir, hacının gözü bərələndə isə sözünü udur.

Bu gün qardaşımın məktubu gəldi. Nəcib bu gün də merdir; otağı süpürdü, qabları yudu, işləri bitəndən sonra bir tərəfdə oturub qəzetlə üzlədiyi kitabı oxumağa başladı.

Əlirza silahını dizəllə yuyur. Uşaqlar deyirlər ki, niyə bunu bayırda eləmirsən. O isə heç kimə fikir vermir. Mən gərək gedib qardaşımın məktubuna cavab yazım.

Həmid deyir ki, hücum xəbəri həmişə mətbəxdən, ya da qazanın içindən yayılır.

- Hücum axşamları xörək həmişəkindən yağlı olur. Əgər hücum olacaqsə, yeməyə mütləq toyuq verilir, - o deyir.

Bu axşam yeməyə toyuqplov verildi. Uşaqların arasına pıçıltı düşdü ki, yəqin, hücum var. Nəcib yavaş-yavaş otaqda özünə yer açır, amma uşaqlar hələ onunla məsafə saxlamağa çalışırlar. Nəcib hələ də mehriban, səbirlidir. Ayaq üstə əlini uzatsa, tavandan sallanan lampaya çatar, amma indi oturub və qəzetlə bükdiyü kitabı oxuyur.

Bu gün beşinci gündür ki, bölük komandirimiz gedib. Hacı da komandir qərargahındadır. Hər yerə hücum xəbəri yayılıb. Uşaqlar çox sevinirlər. Yəqin, bir neçə günə bizə yeni bölük komandiri göndərəcəklər. Uşaqlar deyirlər ki, bəlkə də öz aramızdan daha təcrübəli birini seçəcəklər.

Bu gecə bir nəfər gəlib Nəcibi çağırdı; getdilər və sübhə qədər gəlmədi. Səhər tezdən uşaqlar xəbər gətirdilər ki, gecə hacı gəlmişdi və Nəcib onunla çox səmimi rəftar edirmiş. Səhər düzülüşündən sonra hacı uşaqları toplayıb xəbər verdi ki, bir neçə günə geniş hücum başlayacaq. Uşaqlar sevindiklərindən təkbir dedilər. Hacı hücum barədə danışdığı yerdə bir cümləsi gürz kimi başıma dəydi: "Qardaş Nəcib Çərabə qərargah tərəfindən bölük komandiri seçilib!"

Hamı salavat dedi və bu fürsətdə bir-birimizin gözlərinə baxa bildik. Bəlkə də hamımızın rəngi qaçmışdı. Axşam Həmid dedi: "Uşaqlar, yəqin ki, Nəcib bizim kobud rəftarımızın əvəzini çıxacaq!"

Əlirza dedi: "Birdən bizi əməliyyatda iştirak etməyə qoymaz".

Günortaya yaxın Nəcib gəldi. Həmişəki kimi otağın önündə ayaqqabılarını cütlədi və salam verib içəri girdi. Uşaqların hamısı xəcalət çəkirdi, amma Nəcib elə rəftar edirdi ki, sanki heç nə olmayıb.

Həsən deyir: "Mən Nəcibin gözlərinə baxmağa utanıram".

Toyuqplov verilən gündən beş gün ötür. Ondan sonra bir dəfə də toyuqplov yedik, amma hücumdan xəbər çıxmadı ki, çıxmadı.

Əksər gecələr döyüş məşqimiz olur. Uşaqlar bunun adını ağlamaq məşqi qoyublar. Çünki manevrlərin ağırlığından adamın gözlərindən yaş gəlir. Gecənin yarısı atəş açaraq hamını yuxudan oyadırlar, sübhə qədər ətrafdakı düz və təpələrdə piyada gəzirik: dəvə yerışı, səhra düzülüşü, qalx-otur, çaydan keçid və s.

Axşam birdən ağılıma gəldi ki, bu gecə məşqdə iştirak etməyim. Fikrimi Həmidə dedim və birlikdə qaçış planı hazırladıq. Gecənin yarısı hacının "Sıraya düzülün! Sıraya düzülün!" qışqırtısı dəhlizi başına alanda Həmidlə balkonun arxasında gizləndik. Bir neçə saniyədən sonra bütün otaqlar boşaldı və uşaqlar düşərgənin qapısına doğru hərəkətə başladılar.

Biz də hərəməiz altımıza və üstümüzə bir neçə adyal atıb çox şirin yuxuya getdik.

Sübhə yaxın uşaqların səs-küyünə yuxudan oyandım. Əlirza gülüb dedi: "Vəziyyət qırmızıdır. Hücuma məruz qaldınız!"

Əvvəl elə bildim ki, bizi ələ salır, amma sən demə, gecə məşqindən sonra hacı hazır-qayıb etmiş və getmədiyimizi bilib Nəcibə bizi cəzalandırmağı tapşırırmışdı.

Axşama qədər fikirləşirdik ki, görəsən, Nəcib bizə nə edəcək.

Əlirza deyirdi: "Nəcib sizi məcbur edəcək ki, soyuqda paltarla çaya girəsiniz!"

Hərə bir söz deyirdi, canıma vəlvələ düşmüşdü. Axşam yeməyi veriləndən sonra Nəcib gəlib dedi: "Siz ikiniz bu axşam yatmayın. Geyinin və tam silahlı vəziyyətdə olun!" Yalnız bunu dedik: "Oldu!"

Yeməyimi necə yediyimi bilmədim. Nə olacağını bilmədiyim cəzanın qorxusundan çox həyəcanlanırdım. Nəhayət, hazırlaşdıq. Uşaqların hərəsi bir söz deyib gülürdü. Yavaş-yavaş uşaqlar adyallarını götürüb yatmağa gedəndə Nəcib gəldi. Dodaqlarında həmişəki təbəssümdən əsər-əlamət görünmürdü. Önə

keçdi, biz də arxasınca yola düşdük. Düşərgədən bayıra çıxdıq. Nəcib asfalt yola doğru gedəndə Həmid yavaşca qulağıma dedi: "Deyəsən, bizi çaya salmayacaq".

Bir söz demədim. Qarışıq bulud topaları pərdə kimi ayın önünü tutmuşdu. Nəcib başıaşağı sürətlə addımlayırdı, biz də arxasınca gedirdik. Atdığı iri addımlarına görə biz təxminən qaçmağa məcbur olurduq. Asfalt yoldan keçib düşərgənin şərqinə doğru istiqamət aldığımızda beş dəqiqə, ya da yarım saat heç nə danışmadan getdik. Hər yer qaranlıq idi. Bu sükut və təşviş adamı yorurdu. Mən fikirləşirdim ki, bəlkə də bizim qaçışımızı bəhanə edib uşaqların yanlış davranışlarının hamısının əvəzini çıxmaq istəyir.

Birdən heç bir söz demədən dayandı. Danışmağa başlayanda isə səşində kövrəklik hiss etdim:

– Qardaşlar, burada dayanıb tövbə edin, Allahdan bağışlanmaq istəyin, sonra da özünüz batalyona qayıdın.

Biz dinmədik. Hiss etdim ki, dodaqlarım ağırlaşmış və bir-birinə yapışmış. Həmid mənə baxdı. Mən də gözlərimi onun gözlərinə dikdim. Nəcib bir söz demədən düşərgəyə doğru yola

düşdü. Mən özümü heç bir işə yaramayan vecsiz adamlar kimi hiss etdim. Yəqin ki, Həmid də eyni şeyi hiss edirdi.

Qarşıdan Nəcibin bədəninə ay işığı düşür, yerdə onun böyük kölgəsi görünürdü. Yerdəki Nəcib təsəvvürolunmaz həddə böyük idi.

Birdən Həmidin ağlamaq səсindən özümə gəldim...

Sübh namazına yaxın düşərgəyə qayıtdıq. Əsla yorğunluq hiss etmirdim, əksinə, çox yüngülləşmişdim. Çəkmələrimi çıxarıb çəkələk geyinməyə getdim. Həmid də sübh namazı üçün dəstəmaz almağa getdi.

Səssiz çomaq

Məhəmməd Bukayı

Düşərgəyə qədər çox yol qalmışdı, piyada getmək səbir istəyirdi. Yol sonsuz bir xətt kimi uzanırdı, axırı titrəyir, qalxıb-yatırdı. Çarə yox idi, gərək gedəydim. Bir maşın gəldi; qəşəng Toyota pikaplarından idi. Əlimi qaldırdım. Formamın hörmətini saxladı və məni yolda qoymadı. Maşına mindim.

– Ya Əli!

– Salam, qardaş.

– Salam.

Qazan yük yerinin yarısını tutmuşdu. Bir tərəfdə başında papaq bir gənc oturmuşdu, o biri tərəfdə də mən papaqsız.

– Yeməyə nəyiniz var?

– Səbziplov.

Gənc üzünü göyə tutmuşdu, dodaqları çətinliklə açılırdı. Görünür, danışmağa həvəsi yox idi. Mən də dinməyib irəli baxmağa başladım. Birdən maşın torpaq yola döndü.

– Qardaş, düz getmirsiniz? – deyə soruşdum.

– Gedirik, qardaş, amma əvvəlcə Zenit topunun xörəyini verəcəyik. Əgər tələsirsinizsə, enin, tələsmirsinizsə, heç.

– Allah sizdən razı olsun! Yox, əsla tələsmirəm.

Yenə sürücü sağ olsun; istiqanlı idi, bir-iki kəlmə danışdı. Xörəyi verəndən sonra yenə baş yola qayıtdıq.

– Ya həzrət Abbas!

Gəncin titrək səsinə başımı qaldırdım. Rəngi qaçmışdı.

– Nə olub?

– ...

Soruşmağın mənası yox idi. Baxdığı istiqamətə baxanda sanki məni elektrik cərəyanı

vurdu. Maskalı bir motosikletçi gəlirdi. Tərkində bir nəfər oturmuşdu, o da maskalı idi. Hələbçə bombardmanından iki gün ötürdü, sinələr hələ də fısıldayırdı. Mənim kimi gənc də özünü itirmişdi. Həyəcanla maskasını torbadan çıxarıb əyri-üyrü şəkildə üzünə taxdı. Sürücü və yanındakı da eyni işi gördü. Mənim maskam yox idi. Fikirləşdim ki, görəsən, nə etmək olar?

– Qardaş, artıq maskanız yoxdur?

Gənc, elə bil, burnunun yerinə qulağını maska ilə bağlamışdı; heç nə eşitmədi. Gözlərini irəli dikmişdi, sanki salonun arxasındakı milləri əli ilə əyəcəkdi. Kəlmeyi-şəhadətimi deyib çəfyə şalımı burnuma doladım, sonra birdən gördüm ki, motosikletdəkilərin maskasının filtri yoxdur. Onlar yolun toz-torpağına görə maska taxmışdılar. Yarıcan olmuşdum.

– Qardaş, bir şey yoxdur, maskanı çıxar.

– ...

Yox, eşitmirdi. Mən də tərslikdən heç nə demədim, fikirləşdim ki, qoy maskanın altında yaxşıca tərləsin. Növbəti Zenit topunun yanında yavaş-yavaş maskasını götürməyə razılaşdı, amma tər-su içində idi və qorxurdu.

– İlk dəfədir cəbhəyə gəlirsən?

– Hə.

– Niyə bu qədər qorxursan?

– ...

Baxışından incimiş kimi görünürdü. Qəlbimin necə qürurla dolduğunu hiss etmədim.

– Qorxu adamı məhv edir.

– ...

– Korpus əsgərisən?

– Hə.

– Xidmət müddətindən neçə ay qalıb?

– Çox.

– Məndən sənə nəsihət: qorxma! Qorxu çox pis şeydir.

– ...

Dinməzliyi məni də sükuta vadar etdi. Şeytanlar dərəsinin önündəki düzənliyə çatdıq. Ondan sonra Dezli kəndi gəlirdi. Açıq düzənlik idi, iki dağın arasına sərilmişdi. Sürücü dedi: "Siz buralarda gözləyin, mən bu topun da yeməyini verib gəlirəm".

Maşından endik. Bir neçə saniyədən sonra səma düşmən təyyarələri ilə doldu. Sürücünün vecinə deyildi. Zenit topu atəş açdı, sürücü topçuların naharını verməyə gedirdi. Cavan tirtir əsirdi, rəngi ağappaq olmuşdu. Çox

həyəcanlıydı, əlləri ilə qulaqlarını tutmuşdu. Mən dayanıb təkəbbürlə göyə baxırdım.

– Qəşəng vurur! Afərin! Bərəkallah! Bir az daha. Bir az da.

Cavan hər an daha çox qorxurdu. Ona baxdığım və bədbəxtlikdən, azacıq təbəssüm də etdiyim yerdə birdən...

– Vıj-vıjj!

Arxadan bir təyyarənin qəfil enmə səsi gəldi. Çox gözlənilməz idi. Bilirdim ki, enmə bitəndən sonra raket atılacaq. Odur ki, qaçmağın mənası yox idi. Gərək olduğun yerdə uzanıb dua edəsən ki, şəhadət quşu başına qonsun, ya da qonmasın. Daha sənlik bir şey yoxdur, yalnız Onluqdur. Səs gələn kimi bir saman çöpü kimi yerə sərələndim. Yerdə şumların arasına girmək istəyirdim.

Ürəyim üzülmüşdü. Daha sinəmdə tappıldaıyacaq bir şey də yox idi, mütləq sükut elan olunmuşdu. Lakin heç bir hadisə baş vermədi. Başımı qaldırdım. Öz təyyarələrimiz alçaqdan uçaraq havada, ya da yerdə vuruşmağa gedirdilər. Qorxudan bütün bədənim tərləmişdi.

– Bəs deyirdin qorxmursan?!

– Mən... Kim?.. Mən?.. Hə, bəzən...

Gördüm ki, sakit qalmaq mızıldanmaqdan yaxşıdır. Dinməyib Allahın məni tənbeh edən səssiz çomağına salam göndərdim.

Xudmani bir axşam

Ələkbər Əsgəri

Səma ulduzla doluydu, bir parça bulud da görünmürdü. Ay da yox idi. Şam və işa namazları yenicə bitmişdi. Hüseyn çəkmələrini geyinən kimi gözlərimi səmadan çəkib birlikdə hüseyniyyənin yerləşdiyi təpədən bölüyümüzün çadırlarına doğru yola düşdük. Hələ sərt yoxuşu bitirməmiş Hüseyn dedi: "Mən buraya təzə gəlmişəm, uşaqlarla yaxından tanış olmaq istəyirəm. Mümkünsə, bu axşam dəcəl uşaqların çadırına gedək".

Gülümsəyib dedim:

– Məqsədin qanunpozanların çadırıdır?
– Hə. Doğrudan, onlara niyə qanunpozanlar deyirlər? Axı onlar yaxşı uşaqlara oxşayırlar, - nazik dodaqları sözümü təsdiqlədi.

– Hə, həm də çox cəsurdurlar. Döyüş zamanı uşaqların heç biri onlar kimi işləyə bilmir. Çox dəcəl olduqlarına və çadırları həmişə adamla dolu olduğuna görə onlara bu adı veriblər.

Hüseyn kürəyimə vurub sevincək dedi:

– Onda mütləq gedək. Çünki mənim dəcəl və zarafatlı uşaqlardan xoşum gəlir.

Mən razı deyildim. Buna görə dedim:

– Yox, başımıza oyun açarlar. Köhnə olduğuma görə bəlkə də mənimlə işləri olmaz, amma sənə mütləq nəşə edərlər.

Hüseyn çox israr etdi və mən nə qədər çalışdımsa, onu fikrindən döndərə bilmədim. Onların çadırına yaxınlaşanda da qolumdan tutub yolunu onlara sarı döndərdi. Mən də çarəsiz qalıb ardınca getdim.

Kiçik ağac və kolların arasından çəkilməmiş ensiz yoldan keçdik. Çadırın önündə "ya Allah" deyib adyalı kənara çəkdim və qapının önündəki boş silah qutularının üstündən içəri girdik. İçərinin havası bir qədər isti idi.

Uşaqlar çadırın bütün kənarlarında əşyalarına söykənmişdilər, danışıb-gülürdülər. Silahları çadırın kənarlarında məftillə və çəkmə bağıyla bir neçə cərgədə bir-birinə bağlamışdılar. Bizi hansı bəlanın gözlədiyi elə əvvəldəki səmimi salamlaşmadan bəlli idi. Xüsusi məharətlə Hüseyni çadırın bir tərəfində, mənə də o biri tərəfində oturdular. Bununla arxayın oldum ki, mənimlə işləri olmayacaq, ancaq yenə də ehtiyatı əldən vermirdim. Sonra Xosrov, Mehdi və Əlirza Hüseyni dövrəyə alıb zarafatlaşmağa, gülməyə başladılar. Mən zorla dodaqlarımı dartıb gülürdüm, Hüseynsə onların söz və hərəkətlərinə ürəkdən, bütün vücudu ilə gülürdü. Ona yazığım gəlirdi. Boyu məndən hündür idi, təxminən həmyaşım görünürdük, amma məndən dörd yaş kiçik və çox sadələvh idi. Öz-özümə deyirdim: "Yazıq Hüseyn! Başına nə gələcəyini bilmədiyinə görə belə arxayın şəkildə gözlərini yumub gülür".

Bu fikirlərlə bir-bir uşaqları pusduğum yerdə biri yerindən qalxdı və çox soyuqqanlılıqla çadırın ortasına qədər getdi. İçəridə o qədər adam vardı və elə deyib-gülürdülər ki, ona fikir verən olmadı. O da bir anın içində tavanın

ortasından asılmış lampanı söndürdü. Hər yer qaranlığa qərq oldu. Daha heç nə görünmürdü. Çox cəld özümü çadıra yapışdırdım, hazırlaşdım ki, kimsə mənə yaxınlaşsa, özümü müdafiə edim. Bu zaman, yəqin ki, Hüseynə hədiyyə olunan yumruq və təpiklərin səsi qırıq-qırıq gələn "ax", "of" kimi səslərə qarışdı. Çadırdə başqa bir səs yox idi.

Ona kömək etmək istəyirdim, amma əlimdən heç nə gəlmirdi. Qalxıb lampanı yandırmaq istədim, amma fikrimdən daşındım. Bilirdim ki, bir nəfər lampanı gözətləyir və zülmət qaranlıqda ona yaxınlaşan adam bir neçə yumruq-təpiyi nuş etməlidir.

Çadırın yerindəki kovroliti çəngələdiyim yerdə Hüseyndən gələn hər bir ah-nalə səsinə dişlərimi sıxır, gözlərimi ixtiyarsız yumub-açırdım. Elə yumruq və təpiklər altında başına nə gəldiyini bilirdim. Çünki onları özüm də dəfələrlə bədənimdə hiss etmişdim.

Nəhayət, işıq yandı. Hüseynin yanında heç kim yox idi, onu kimin vurduğunu bilmək olmurdu. Həmişə beləydi. Çadırın hər tərəfini nəzərdən keçirdim. Hər şey alt-üst olmuş, bir

neçə adyal ortaya düşmüşdü. Digər əşyalar da qarışmışdı. Lakin qəribə bir şey daha çox diqqətimi cəlb elədi. Bu, hətta Hüseynin döyülmə səhnəsindən də qeyri-adi idi. Çadırdakıların çoxu olduğu yerdə müdafiə mövqeyi seçmişdi: biri adyalların üstündə, biri girişdə, biri ərzaqların arxasında və s. Qollar kamandakı ox kimi atılmağa, vurmağa hazır vəziyyətdəydi. Elə gülməli və vahiməli görkəmdə idilər ki, ixtiyarsız olaraq, mənə gülmək tutdu, soruşdum: "Bəs özünüz niyə bir-birinizdən qorxursunuz?"

Hamısından dəcəl olan cavab verdi:

- Biz bölüyün uşaqlarına o qədər belə mərasimlər keçirmişik ki, daha heç kim bizim çadırımıza gəlmir, - dedi və udqunub əlavə etdi:
- Biz də bekar qalmayaq deyə, öz uşaqlarımıza mərasim keçiririk. Buna görə də, artıq özümüz də bir-birimizdən qorxuruq, işıq sönən kimi vurulmaqdan ehtiyatlanırıq.

Başını yerdən təzə götürüb böyrünü masaj edən Hüseyni də gülmək tutdu və ağrıdan turşumuş üz-gözü bir qədər açıldı. Artıq açıq gözlə və ehtiyatla gülürdü. Hüseynin yanında oturanlar onu elə əzizləyir, hadisə haqda elə

suallar verirdilər ki, sanki heç nədən xəbərləri yoxdur:

– Hüseyn ağa, nə oldu?

– Hüseyn ağa, qarnın ağrıyır?

– Hüseyn ağa, səni kim incitdi, de, özüm onun dərslərini verim!

– Hüseyn ağa...

Lakin mənim kimi Hüseyn də yaxşı bilirdi ki, vuranlar elə özləridir. Buna görə onların cavabında yalnız gülürdü. Onlar çox israr etdilər ki, şam yeməyinə qalaq, amma öz çadırımızın uşaqları gözlədiklərinə görə qalmadıq.

Çadırdan çıxdıq. Dağın döşündəki digər batalyon və bölüklərin işıqları yerdə parlayan kiçik ulduzlara bənzəyirdi. Havanın sərinliyindən üşüyüb gödəkcəmin papağını başıma keçirdim. Hələ əli böyründə yeriyan Hüseyn dedi: "Kaş sənə nəsihətinə qulaq asıb getməzdim!"

Əlimi yavaşca yeni tük çıxmış üzünə vurub təbəssümlə, "eybi yoxdur, əvəzində yaxşı təcrübə oldu" – deyib əlavə etdim: "İndi bir az cəld ol, uşaqlar yemək gözləyirlər".

Böyrünü hər dəfə ovanda ağrıdan qaşlarını düyünləyən Hüseyn dedi:

- Bu zərbələr mənə həm yemək idi, həm su.
Daha şam yeyə biləcəyimi sanmıram.

Zarafata dedim:

- Qəm eləmə. Bəs yaxşı dost nə üçündür?!
Özüm zəhmət çəkib sənin payını da yeyərəm.

Sonra ikimiz də gülə-gülə çadırımıza tərəf
getdik.

Armud fəsli-1

Cavad Cəzini

Şəhid Əli Şərifiana ithaf olunur!

Bir həftə idi Mavut şəhərinin yaxınlığındakı yüksəkliklərin birinə yerləşmişdik. Qulam korpusun ratsiyalarından eşitmişdi ki, İraq tərəfi bir neçə gün öncə bir neçə istiqamətdə kimyəvi silahlardan istifadə edib. Deyirdi ki, düşmən uşaqları qəfil yaxalamaqdan ötrü gecənin yarısı, ya da sübh tezdən bu silahları tətbiq edir.

Qulam kimyəvi hücumdan qorxduğumu sanıb məni çox ələ salırdı. Əlimdə maska görən kimi: "Əməliyyatçı heç vaxt maskasını özündən

ayırmır. Bir də gördün xəbər verdilər ki, Armud fəsli-1" - deyə qışqırıb ucadan gülürdü.

"Armud fəsli-1" kimyəvi hücumun parolu idi. Qulam bunu korpus uşaqlarından öyrənmişdi, hər dəfə məni ələ salmaq istəyəndə deyirdi. Mən özümü zəif göstərməmək üçün heç vaxt onun sözlərinə əhəmiyyət vermirdim, amma xeyri olmurdu; ilişdi ki, əl çəkmirdi. Bəzən mən yuxuda olanda gəlib qulağımın dibində qışqırırdı: "Kimyəvi silah! Kimyəvi silah!" Mən həyəcanla yuxudan oyananda gülüb ağzıyla ratsiya parazitlərini yamsılayırdı; yumruğunu ratsiyanın dəstəyi kimi ağzına yaxınlaşdırıb deyirdi: "Kşş... Kşş... Armud fəsli-1! Armud fəsli-1! Anlaşıldımı?"

Bir dəfə məzuniyyətdən təzə gəlmişdim. Qulamla birlikdə qarovula çıxmalı oldum.

Qulam, adətən, bir bəhanə ilə qarovul naryadından boyun qaçırırdı. Postda olanda da çox vaxt yatırdı. Uşaqları vaxtından tez oyadırdı, öz növbəsi gələndə isə zorla yuxudan qalxıb postu təhvil alırdı.

Həmin axşam isə, həmişəkindən fərqli olaraq, gümrəh və ayıq idi. Bir neçə dəfə məni ələ salıb dedi: "Əməliyyatçı, artıq xərcliyin yoxdur?"

Əlimi cibimə saldım. Ləbləbi və kişmişlərdən bir az qalmışdı. Ovcuna tökdüm.

- Deyirəm ki, bu axşam muzdur qardaşlar yüz faiz kimyəvi silahdan istifadə edərlər, – deyib gözlərimdə qorxu əlamətləri görmək həvəsi ilə üzümə baxdı, ancaq ona çox ciddi şəkildə baxdığını görüb başa düşdü ki, zarafatlarına hövsələm yoxdur.

Bütöv ay yavaşca buludların arxasında gizlənirdi. Ara-sıra gələn partlayış səsləri dərədə əks-səda verirdi. Qulam yanımda bir daşın üstündə oturdu.

– Əgər yorğunsansa, get, istirahət elə.

Sözünü eşitməzliyə vurmayacaq qədər yorğun idim, amma postda mürgüləməsindən xəbərim olduğuna görə razılaşmadım. Yenə dedi: "Çəkinmə, yorğunsansa, get, istirahət elə. Qulam qardaşın bu gecə səhərə qədər ulduz saymaq istəyir".

– Yorğunam, amma qorxuram ki, səni də yuxu tutur. Axı...

Sözümü gülüşüylə kəsib dedi:

– Sən hələ məni tanımırsan. Səhərə bir şey qalmayıb. Get, arxayın yat.

Ayağa qalxıb səngərə doğru yola düşdüm, sonra yenə geri dönüb dedim: "Qulam, əgər kimyəvi silahdan istifadə etsələr, yadından çıxmasın, əvvəlcə təcili yardım signalını çəkərsən..."

Yenə gülüb dedi: "Vasvasılıq eləmə. Əgər hücum etmək istəsəydilər, indiyə etmişdilər".

Qərara alınmışdı ki, kimsə şübhəli bir qoxu duyduqda, yaxud kimyəvi hücumun əlamətlərini gördükdə təcili yardım signalını səsləndirsin və havaya tək atəşlər açaraq digər birləşmələri xəbərdar etsin.

Çəkmələrimi çıxarmadım, elə gödəkcə ilə səngərin qapısının yanında uzandım. Silahı yanıma qoydum, adyalı üstümə çəkib yatdım. Gözlərimə təzə yuxu getmişdi ki, qulaqlarımın yaxınlığında bir top mərmisinin səsinə eşitdim.

– Kimyəvi hücum! Kimyəvi hücum!

Qalxıb yerimdə oturdum. Bir anlığa elə bildim ki, yuxu görürəm. Qulamin səsi qaranlıq səngərdə dolaşdı:

– Qalx! Kimyəvi hücum var...

Silahımı və maskamı götürüb bayıra qaçdım. Ay işığının ala-toranlığında ağ rəngli tüstüyəbənzər bir kütlə kabus kimi dərənin

üstünə sərilmişdi. Nə qədər iylədimsə, bir şey anlamadım.

Qulam səngərlərə tərəf qaçıb bir-birinin ardınca atəş açdı. Mən ambulansa tərəf qaçdım. Qapı kilidli idi. Özümü itirdim. Heç bir fürsət yox idi. Maşından uzaqlaşdı silahımı tuşladım. Tətiyin boğazı barmağımla sıxılanda silah qollarımla sinəm arasında gedib-gəldi. Şüşə bir göz qırpımında ovulub töküldü. Dəstəyi çəkdim. Ətrafdakı birləşmələrin həyəcan siqnallarının və ardıcıl atəşlərinin qulaqbatıran səsi də gəlib dərənin sakitliyini pozdu. Artıq bütün uşaqlar maskalarını taxmışdılar, yüksəkliklərə qaçıb "Allahu-əkbər" deyirdilər. Bir-birinin ardınca atılan işıqlandırıcı mərmilər bəzən bütün dərəni aydınladırdı. Qaranlıqda kimsə təpənin döşündən qışqırdı: "İraqlılar! İraqlılar!"

Düşərgə komandirinin atdığı işıqlandırıcı fişəngin işığı altında əllərini yuxarı qaldırıb ucadan ərəbcə danışan iki qara kölgə göründü...

Sübh tezdən Qulamla və bizim mövqeyimizi öyrənməyə gəlmiş iki kəşfiyyatçı əsirlə, artıq bütün yola yayılmış dumanın arasında komandir qərargahına yola düşdük.

Qulam mən gedəndən sonra həmişəki kimi necə mürgülədiyini, yuxudan diksinib oyananda dərənin üstündəki dumanı kimyəvi silahın havada yaratdığı aerosolla səhv saldığını yolda danışdı.

İki iraqılı əsir hələ də çaşqınlıq içində, heyrətlə bizə baxırdı. Qulam: "Hə, nədir? Nə fikirləşirsiniz? Yəqin fikirləşirsiniz ki, necə ələ keçdiz? Düzü, özümüz də bilmədik necə oldu. Hamı yatmışdı, məni də yuxu tutdu, amma həmişə oyaq olan biri var!" – deyib ucadan güldü.

Hər iki düşmən zabiti gözlərini Qulama dikmişdi, bir söz demirdilər. Mən də bütün yolboyu fikirləşirdim ki, təcili yardım maşınının şüşəsini sındırdığıma görə nə cavab verəcəyəm.

Mənim balaca dostum

Rza Bəhrami

Çərşənbə günü, 13 yanvar 1988, Cilizi kəndi

Yenə gəlmişəm Bonəyə, Dehloran-Əndimesk magistralındakı Çəsməri üçyolunun yaxınlığında yerləşən dağılmış, tərk edilmiş kəndə. Divarlarının yarısı uçmuş xaraba bir evə dam vurmuşuq, orada qalırıq.

Özümü yüngül hiss edirəm. Sanki daha heç bir şey ruhumu sıxmır. Siddiqi hər dəfə məzuniyyətə gedəndə və yerinə mən gələndə özümü belə hiss edirəm. Bonə mənə rahat ocaq kimidir, arabir ona ehtiyacım olur.

Başımın üstündən bir səs gəlir. Üzümlü göyə çevirirəm. İki çöl qazı qaqqıldaya-qaqqıldaya Kərxə səmtinə uçur. Bir neçə yerdən onlara doğru atəş açılır, güllələrin səsi kəndin və düzənliyin sükutunu pozur.

Səhərdən hər tərəfi qatı duman bürümüşdü, indi isə günəş çıxıb, duman inanılmaz sürətlə yox olur.

Oturub divara söykənir, gözlərini mətbəxə dikirəm. Mətbəx bizdən təxminən 1 km aralıdadır; quyunun kənarında və gənəgərçək bitkilərinin mühasirəsində. Yaşıllıqdan və evlərin xarabalığından buxar qalxır.

Divarın arxasında qoyunlar mələşir. Yəqin ki, ərəb çobanlardır. Onlar hər gün böyük sürülərini buradan keçirirlər. Ayağa qalxıb həyətin divarından boylanıram. Kiçik bir sürü divarın o tərəfində otlayır. Sürünün yanında gündən qaralmış balaca bir oğlan görünür. Məni görən kimi deyir: "Sssalam".

Cavabını verirəm. Mənə yaxınlaşır. İlk dəfədir onu görürəm və ilk dəfədir kimsə sürüsünü buraya gətirir. Evin hər tərəfi hündür yabanı otlarla doludur.

Mətbəxə yemək gətirməyə getmiş Məhəmməd gəlib deyir: "Ey! Oğlan! Sənə kim icazə verib qoyunlarını buraya gətirəsən?"

Oğlan cavab yerinə gülümsəyir. Məhəmməd yaxınlaşıb onunla görüşür.

– Necəsən, Səid?

Bir-birini tanıyırmışlar. Öz dilimizdə Məhəmməddən soruşuram: "Onu tanıyırsan?"

– Hə, bir ildir tanıyıram. Mən mətbəxdə olanda buraya gəlirdi. Zirək və yaxşı oğlandır, – deyə cavab verir.

Divarı dövrə vurub o tərəfə keçirəm.

– Deməli, tanış idin, amma demirdin, ağa Səid?

Çomağıyla oynayır, bir söz demir. Oturmağa yer göstərirəm, oturur. Məhəmməd xörəyi səngərə aparır.

– Yəqin ki, məktəbə də gedirsən, – deyə soruşuram.

– Yox, – deyə cavab verir. – Mə... mə... mənə buraxmırlar. Deyirlər ki, ya... ya... yaşın çoxdur.

– Məgər neçə yaşın var?

– O... on bir.

– Bəs yaşın az olanda niyə getməmişən?

- Ge... ge... getdim, amma müharibə oldu, bizim mə... mə... məktəbimizi hamarladılar.
- Demək istəyirsən ki, yerlə bir etdilər?
- Hə, vallah, yerlə bir etdilər.
- Kim etdi?
- İraqlılar.
- Hansı tərəfdən gəldilər?
- Yol tərəfdən, – deyib barmağıyla magistralı göstərir. – Əv... əv... əvvəlcə elə bildik ki, bizimkilərdir, sonra gördük ki, iraqlılardır. Ha... ha... hamını əsir tutdular, biz qaçdıq.
- Niyə dərslərini davam etdirmədin?
- Onda mə... mə... məktəbə təzə gedirdim, ba... ba... balaca idim. Cəmi bir neçə gün dərs oxudum, sonra getdik.
- Hara getdiniz?
- Abadana, Dərəşəhrə, sonra da po... po... Polduxtərə və Xürrəməbada.
- Gedəndə sürünüzü neylədiniz? Qoyununuz yox idi?
- Nə danışırırsınız, bö... bö... böyük bir qoyun sürümüz vardı, altı dənə də ...
- Süd verən inək?
- Yox.
- Öküz?

– Yox.

Ərəbcə bir sözü bir neçə dəfə təkrarlayır, axırda başa düşürəm ki, camış demək istəyir.

Soruşuram ki, bəs heyvanlarınız nə oldu?

– A... a... apardılar. İ... i... iraclılar hamısını apardılar. Bunları tə... tə... təzə almışıq.

Bu dəfə dili daha çox topuq vurur və çətinliklə sözünü bitirir. Soruşmaq istəyirəm ki, dili əvvəldən beləymiş, yoxsa sonradan olub, amma qəlbinə dəyəcəyindən qorxub demirəm. Səid çomağı ilə yerdə qarışıq xətlər çəkir.

Başımızın üstündən kəkliyə bənzəyən bir dəstə quş keçir. Qanadlarının səsi sakit havada qəfil külək hücumu kimi gəlir. Soruşuram:

– Bu quşların adı nədir?

– Biz onlara “uta” deyirik.

– Siz əvvəldən burada yaşayırdınız?

– Hə, vallah. Sizin qaldığınız ev əmimindir. Ö... ö... öz evimiz oradadır.

Əli ilə kənd meydanının o başındakı xarabalığı göstərir. Evin önündə bir neçə beton tövlənin qalıqları var, ondan aşağıda axşamlar bütün budaqları müxtəlif quşlarla dolu olan tək ağac görünür. Öz-özümə düşünürəm: "Bir vaxtlar bu kəndin də özünə görə səs-küyü olub,

indiki kimi bayquş, siçan və çaqqalların oylağı olmayıb. Yəqin ki, axşamüstü kəndin meydanı qoyunla dolu olurmuş. Su motorunu qoşurmuşlar, axurlar su ilə dolurmuş..."

Səid fikrə gedib. Bəlkə də kəndlərinə hücum olunduğu, evlərinin uçurulduğu, xalqın hər şeyinin talandığı günü xatırlayır.

– Bəs indi harda yaşayırsınız?

Yolun o tərəfini göstərir. Orada bir neçə ev qaraltısı gözə dəyir.

– Orada özümüzə e... e... ev tikmişik. Yo... yo... yoldan bu tərəfə heç kimi qalmağa qoymurlar.

– Kiminlə yaşayırsan?

– A... a... atam və arvadı.

– Atan və arvadı?! Niyə demirsən ki, anam?

Anan vəfat edib?

– Hə, vallah.

– Ögey anan səni incitmir?

– Yox.

– Qardaşın da varmı?

– Hə, vallah, iki dənə. Bi... bi... biri şəhid oldu.

– Şəhid oldu? Harada? – təəccüblə soruşuram.

– Burada.

– Necə?

– T... t... traktorla minaya düşdü.

– Bəs minaları təmizləməmişdilər?
– Tə... tə... təmizləmişdilər, amma biri qalmışdı.

Narahat olub ona təskinlik verməyə çalışıram:

– Allah rəhmət eləsin! Yaşasaydı, indi neçə yaşı olardı?

– İyirmi beş.

– Adı nə idi?

– X... x... x... l...

– Xalid?

– Yox, Xə... Xə... Xələf.

Qoyunlar ətrafa səpələniblər. Səid sağollaşib onların ardınca gedir.

Bazar ertəsi, 12 iyul 1988, həmin kənd

Yuxu ilə ayıqlıq arasında döyüş və partlayış səsləri eşidirəm. Səslər get-gedə çoxalır. Nə baş verdiyini biləcək həddə ayığam. Yerimdən hoppanmağımla qarovulun həyəcanlı qışqırtısı bir olur:

– Qalxın! Qalxın, uşaqlar! Düşmən hücumu keçib...

Hamımız paltarlarımıza doğru qaçıırıq. Düzənlik kilometrlərlə ağır atəş altındadır. Atəş

sürətlə bizə doğru yaxınlaşır. Bütün düzü tüstü və alov bürümədən ona baxıram. Qorxmuş sürü oyan-buyana qaçır. Çoban qoyunları atıb yolun o tərəfindəki kəndə doğru qaçır. Diqqətlə baxıram: Səiddir. "Yenə qaçqınlıq?" – deyə öz-özümə düşünürəm.

Bir müddətdən sonra, kənd yenə azad olunanda vaxt tapıb oraya baş çəkdim. Hətta palçıq divarlar da yanmışdı. Yalnız dostlarımdan birinin şəkli və mənim kitablarımdan birinin yarısı salamat qalmışdı.

– Oradakı uşaqlardan Səidi soruşuram. Heç kəs görməyib. O gündən sonra onun başına nə gəldiyini heç vaxt bilmədim.

Əməliyyatçı tülkü

İsmayıl Ramazanian

Səngərin önündən keçdiyimiz yerdə içəri girən bir tülkü gördük. Düşündük ki, yəqin, səngərdə heç kim yoxdur və tülkü uşaqların ərzaqına ziyan vura bilər. Odur ki, onun ardınca səngərə girdik. Lakin uşaqların süfrə başında oturduqlarını, tülkünün də onlardan qorxmadan verilən yeməkləri yediyini görüb çox təəccübləndik.

Tülkü utancaq və qorxaq heyvandır, az hallarda insanlarla ünsiyyət qurub əhliləşir.

Marağımızdan uşaqların ilk təklifini qəbul edib süfrəyə oturduq. Lakin mənim gözlərim yeməkdən çox tülküdə qalmışdı. Fikirləşirdim ki, necə də rahatlıqla hamının əlindən yemək yeyir və oyan-buyana tullanır. Axırda dözməyib yanımdakından bunun səbəbini soruşdum. Gülümsəyib, "macərası uzundur" – dedi, sonra qardaşların birini göstərib bildirdi ki, yeməkdən sonra İsmayıl sizə danışar.

Yemək yeyilən kimi İsmayılın yanına getdim. Tülkü ona yaxınlaşır, başına dırmaşırdı. O dedi:

- Bir gecə qardaşlar səngərdə istirahət edirdilər, mən keşik çəkirdim. Səngərin arxasında kolların tərpəndiyini gördüm. Gecələr bura düşmənin casusları çox gəlir. Buna görə dərhal uşaqlara xəbər verdim. Özüm oradan göz qoydum, iki nəfəri də həmin yerə göndərdim. Onlar bir müddətdən sonra qayıtdılar. Səngərə yaxınlaşanda qucaqlarında bir tülkü gördük. Tülkünü səngərə aparıb bir qədər yemək verdik. Onu buraxmaq istəyəndə qardaşların biri dedi: "Gəlin, buraxmazdan öncə ona bir hərbi tapşırıq verək". Təəccüblə gözləyirdik ki, görək tülkü hansı hərbi tapşırığı yerinə yetirə bilər. O, əl çantasından iki balaca fənər çıxarıb yandırdı,

tülkünün başının iki tərəfinə bağladı, sonra onu torpaq istehkamın üstünə çıxarıb iraqılara tərəf buraxdı. Tülkü bir neçə yüz metr gedəndən sonra düşmən səngərlərində bərk çaxnaşma yarandı. Avtomat səsi və işıqlandırıcı fişənglərin işığı hər yeri bürümüşdü. Tülkü balaca cüssəsi ilə asanlıqla güllələrin altından qaçırdı, fənərin işığı da hər an bir yerdən görünürdü. İraqlılar iranlı döyüşçülərin hücumu keçdiyini zənn edib tülkünün yolunu atəşə tuturdular. Öz artilleriyamız da vəziyyəti qeyri-adi görüb düşmən mövqelərini vurmağa başladı. Bu minvalla iki saat ötdü, ondan sonra tank və avtomobillərin səsi gəldi. Ertəsi gün komandirlikdən əmr olundu ki, mövqeyimizi irəli aparaq. Dedilər ki, İraq tərəfi naməlum səbəbdən 5 km geri çəkilib. Növbəti axşam qərara gəldik ki, tülkünə tapıb tapşırığı yaxşı yerinə yetirdiyinə görə ona təşəkkür edək. Bir müddət axtarandan sonra onu bir ayağı yaralanmış halda tapdıq. Uşaqlar onu tutub üz-başından öpürdülər. Ayağını bağladığımızı, indi də bizimlə dost olub. Boynundan asılan bu medal da əsir tutduğumuz iraqlı komandirin

sinəsindən qopardığımız Cəsarət ordenidir.
Çünkü bu tülkü o generaldan daha cəsarətlidir".

Mündəricat

Titrəyən koma	3
Nəcib.....	10
Səssiz çomaq.....	20
Xudmani bir axşam	26
Armud fəsli-1	33
Mənim balaca dostum.....	39
Əməliyyatçı tülkü.....	47